

BENEDIKTINSKA OPATIJA SV. KRIŽA U SENJSKOJ DRAGI

O benediktinskoj opatiji sv. Križa u Senjskoj Dragi imamo dosta škrte podatke, pa će nam svaki mali doprinos za osvjetljavanje njene povijesti dobro doći. Kad sam godine 1975, sređujući arhive biskupije i kaptola u Senju,¹ naišao na interesantan podatak o glagoljaškoj tiskari u Senjskoj Dragi,² o čemu sam napisao članak u Senjskom zborniku, sv. VI, str. 77—80, zainteresirao sam se više za tu opatiju i želio o njoj što više saznati.

Prema našem najboljem poznavaoču povijesti benediktinaca u Hrvatskoj dr Ivanu Ostoiću proizlazi da je prvi poznati opat te opatije bio Franjo od 1335—1338, a za njim se spominje još samo jedan redovnički benediktinski opat neki Ivan u g. 1484.³

Leopold Janauschek u svojoj povijesti cistercitskog monaštva ubraja među opatije toga reda i samostan sv. Križa kod Senja za koji kaže da je osnovan 1214. od cistercitske opatije Egres. I neki su se drugi povjesničari povelili za njim. Budući da je prema kasnijim dokumentima ovaj samostan nepobitno crnih benediktinaca (za razliku od bijelih cistercita) to dr Ostoić tvrdi da je nemoguće da bi upravo u doba napredovanja cistercitske reforme i najnižeg pada crnih benediktinaca u XIII i XIV stoljeću neki samostan cistercitskog reda prešao u posjed crnih benediktinaca. Mogućnost bi bila samo obratno. A prema sigurnim dokumentima već od 1338. susrećemo opatiju sv. Križa kao benediktinsku tj. crnih redovnika. Još je manje vjerovatno da bi u isto vrijeme bila u senjskoj biskupiji dva redovnička samostana sv. Križa koja bi pripadala dvama ograncima regule sv. Benedikta.⁴

U arhivu senjskog stolnog kaptola postoji jedan originalni rukopis, koncept prememorije Vuka Homolića, opata sv. Križa u Senjskoj Dragi pisan između 1754. i 1777, o povijesti te opatije, o njenom tadanjem stanju i o pastoralnim problemima. Dokument signature F II br. 7 K pisan je na talijanskom jeziku te ga ovdje u cijelosti donosim prevedeno na hrvatski jezik.

Starost opatije sv. Križa zaključuje se iz privilegija slavne uspomene kralja Ugarske Matije koji je dao ovoj časnoj općini 1472. Po njemu sve kolone i podanike opatije sv. Križa proglašuje, zajedno s njihovom trgovinom, slobodnim od svakoga i bilo kojega nameta. To je isto bilo potvrđeno i od Ferdinanda III. godine 1640, kada je imenovan i opat sv. Križa prema starih statutima grada (Senja), izrijeком Frankopanskim.

Starost ove opatije zaključuje se i iz jednog starog glagoljskog rukopisa u kojem stoji da je 1484. u crkvi ove opatije ustanovljena bratovština pod imenom sv. Križa s jedinstvenom uzornošću i pohvalom u vrijeme opata i župnika Ivana Dubrovčanina, pape Siksta, kralja Matije, senjskog biskupa Pavla. Ova je tako glasovita opatija cvala, dok nije Turčin, neprijatelj kršćanskog imena, upadima koje je činio razorio ovu opatiju, a koloni su pobjegli i raspršili se.

Poslije smrti Ivana Dubrovčanina ova je opatija ostala dugo nepopunjena i 1682. bila je od ovog plemenitog grada (općine) podijeljena Mihaelu Desantiću, arhiđakonu ove katedrale, koji je bio posvećen od zagrebačkog biskupa. Nakon smrti opata Desantića bio je izabran na njegovo mjesto od ove općine moj prastric prepošt senjske katedrale Juraj Homolić 10. IX 1691. i bio je posvećen u Senju od biskupa Pohmajevića. On je pobožnošću naroda i svojim marom podigao na starim ruševinama malu kapelicu pod imenom sv. Križa g. 1723. Nakon njega bio je izabran od senjske općine za opata moj stric Ivan Homolić 2. X 1733. i posvećen u Senju od biskupa De Benzonja. Godine 1754, 23. XII, ova je opatija milostivo podijeljena po uzvišenoj carici Mariji Tereziji meni s odlukom, da ubuduće ima plemenita općina (senjska) predložiti tri kandidata.

Ne postoji nikakva fundacija ove stare opatije jer je bila razorena od Turaka, a pripadajući joj koloni pobjegli i raspršili se. Zemljišta su bila od pojedinaca zauzeta i opatiji nije ostalo doli nekoliko komada zemlje blizu crkve premda je pok. opat Juraj Homolić uspio da pok. Vukšić vrati zemlju kao uzurpator. Od onoga što sada posjeduju nasljednici istoga u Senjskoj Dragi poslije smrti ovog opata ostalo je pjeskovito i napušteno. Znam pozitivno od svog pok. predšasnika i onog njegovog kao i po tradiciji, da je prije razorenja donosila opatima godišnji prihod od 1.000 škudi, te je bila zasađena lozom (?) i kultivirana voćem i kako se i danas u dragi primjećuje.

Obaveza opata bila je da služi ili sam ili po kapelanu sv. Misu svake nedjelje i zapovijedanog blagdana, katehizira i poučava, proviđa duše potrebnim sakramentima, propovijeda na četiri glavna i velika blagdana tj. Našašće sv. Križa, Uzašašće, Preobraženje Gospodinovo i Uzvišenje sv. Križa.

Budući da je kapela sv. Križa ove opatije, koju je 1723. g. podigao iz temelja opat Juraj Homolić, bila u opasnosti da se sruši, a da se sačuva ova stara opatija i da što više poraste pobožnost puka prema čudotvornom raspelu, ja opat Wolfgang Homolić učinio sam poniznu molbu Njenom Veličanstvu da dobijem neku pomoć i sagradim iz temelja veću i prostraniju crkvu s pogodnom okolinom. Uglednim posredovanjem blage uspomene pok. Mons. Pija Manzadora dobiveno je za gradnju od ugarske banke i one trgovačke u Trstu F (?) 661 s kojim je novcem uz ostale milodare sakupljene od vjernika i štovatelja onog Raspela bila 1. svibnja 1768. srušena stara kapela i iz temelja sagrađena nova crkva sa 4 kapele kako se i danas vidi.

Na zahtjev njezinog apostolskog veličanstva dao sam u ime svoje i svojih nasljednika javnom ispravom za vječna vremena obavezu po kojoj se obavezujem da ću bez naplate služiti svakog mjeseca u ovoj crkvi sv. Križa jednu sv. Misu za našu uzvišenu gospodaricu, i na glavne svečanosti izmoliti jedan dio krunice za sretan napredak kraljevskog doma, a pismeni doku-

menat obaveze potvrđen od slavne Vojne komande 12. XII 1770. g. nalazi se u ovoj kancelariji.

Videći da sam bez svakog prihoda i kongruie posredovanjem pok. biskupa Manzadora određeno mi je 1768. g. milošću vladara godišnje F (?) 200.

Budući da je narod okolnih sela Stubglia (?), Melnice i Stolac, udaljen od svoje matične crkve negdje 4, a negdje 6 i više sati hoda, dok je blizu opatiji sv. Križa, pa da se tom narodu olakša, inkorporirani su župnoj crkvi sv. Križa po pok. Mons. Manzadoru. Ta je biskupova dispozicija bila potvrđena po mješovitoj komisiji od strane biskupa i od strane otočke regimente održanoj u sv. Jurju 6. XI 1764. Okolnim su vjernicima svim marom i revnošću podijeljivani sakramenti u ovoj crkvi, kako to stoji u konvenciji u otočkom regimentu i u aktima opatije.

Kasnije je održana u Karlovcu komisija o svim župama koje se nalaze na područje Vojne krajine, te kako je grad (Senj) od tada potpao pod trgovačku jurisdikciju, General-komanda je tražila da osim sela Stubglia (?) i Melnice bude i Stolac pod vratničkim kuratom, iako je ovaj najbliži župi sv. Križa. No, budući da je ovima u zimj i studeni veoma teško i naporno ići na Vratnik nisam propustio svim žarom i kršćanskom ljubavi da im učinim ono što zahtijeva svećenička služba i pohađao sam taj narod u njihovim potrebama iz crkve sv. Križa jer je pogodnije i manje naporno. Tako im često pomažem što mogu dokazati i potvrdama njihovih oficira.

Kad je grad (Senj) došao pod zaštitu Generalne Komande, toj sam vojnoj komandi prikazao prihode i rashode crkve sv. Križa i ujedno molio da mogu dobiti kongruu sličnu onoj koju primaju drugi župnici Vojne krajine. Dne 3. srpnja 1776. saopćeno mi je, da je Generalna komanda obavijestila slavnu vladu, te da se za sada strpim i čekam povoljniju priliku i vrijeme.

Kad je sagrađena cesta pokraj crkve, učinjen je tu i zdenac za potrebe putnika. Mjesto je postajalo sve poznatije i crkva je dnevnicice bila posjećivana, te je pobožnost prema onom raspelu u toj mjeri rasla, da su u ovoj crkvi služili svjetovni i redovni svećenici godišnje do 181 sv. Misu, a nekih godina 190 i više. To se sa sigurnošću vidi iz knjige u koju su točno upisivana imena svećenika koji su tu služili sv. Misu.

Vidjevši da nemam stana za potrebe moje i mog kapelana kao i za narod koji je dolazio ovamo na svečanosti i pobožnosti i da se graničarski narod koji je ovuda prolazio skloni u toj kući u tamnoj noći ili pri nadošloj nevremenu, te radi drugih razloga zamolio sam Vrhovnu generalnu komandu da sagradi ovdje stan kako je to predviđeno u svim župama i vikarijatima u ovom Generalatu, te da Generalat dade u zadaću kapetanu inženjeru De Sonath (?) da učini nacrt za župni stan.

Radi toga se nadam i pouzdajem da će uzvišeno poglavarstvom moćnom zaštitom učiniti da ova opatija zauzme svoje nekadanje mjesto i sjaj, dok sav sjaj i ugled što ga sada imade treba pripisati zaslugama obitelji Homolić.

(Zavrešno bez datuma i potpisa)

BILJESKE

¹ U Senju, bivšem sjedištu senjsko-modruške biskupije postoje arhivi biskupije i senjskog Stolnog kaptola. Od 1970. godine ti se arhivi sistematski sređuju. Za to je svojim stručnim savjetima i poticajima dao vrijedan doprinos tadašnji direktor Historijskog arhiva Rijeka dr Danilo Klen, na čemu mu topla hvala! Do sada su propisane i sređene sve arhivske knjige (u arhivu biskupije 249, a u kaptolskom 5) te sastavljeni regesti spisa obiju arhiva do godine 1808. Prema sadašnjem stanju arhiv biskupije ima najstariji dokument iz godine 1445, a najstariji registrirani dokument (koji se u arhivu više ne nalazi) datiran je s godinom 1000. Kaptolski pak arhiv ima najstariji dokument iz godine 1272. (prijepis), dok je najstariji registrirani dokument iz godine 1185. Oba su arhiva tijekom vremena i uslijed raznih neprilika pretrpjela velike gubitke u arhivskom fondu, ali još uvijek ima u njima vrlo vrijedne arhivske građe, pa i one koja do danas još nije ni iskorištena ni objavljena. Popis arhivske građe obaju arhiva do godine 1800. objavljen je u Vjesniku historijskog arhiva u Rijeci i Pazinu i to u sv. XX, str. 231—299; sv. XXI, str. 311—350; i sv. XXII, str. 165—201.

² Biskupski arhiv — Senj, F I br. 49 B.

³ Ivan Ostojić: Benediktinci u Hrvatskoj, sv. II, str. 296.

⁴ Ivan Ostojić, n. di., sv. II, str. 239.

Sl. 98 — Uskočka tvrđava Nehaj iznad Senja, koju je 1558. g. sagradio uskočki kapetan Ivan Lenković. Obnovljeni Nehaj-grad 1978.